

Trøndelag fylkeskommune
Fylkets hus, Pb 2560
7735 STEINKJER

Vår dato: 30.08.2018
Vår ref.: 2018/6507

Deres dato: 22.02.2018
Deres ref.:

Høringsuttalelse til Trøndelagsplanen 2018 - 2030 fra Fylkesmannen i Trøndelag

Overordnede vurderinger

Trøndelagsplanen er overordnet og angir strategisk retning for fylket i perioden 2018-2030. Planen har ambisiøse mål og bygger på visjonen for Trøndelag «Vi skaper historie».

Fylkesmannen vil gi støtte til strukturen og planens innsatsområder. En overordnet plan som gir mål og hovedretning, og som følges opp av mer konkrete temaplaner, strategier og handlingsplaner er et godt grep. Fylkesmannen mener dette er en riktig tilnærming. Samtidig forutsetter dette at den overordna planen er tilstrekkelig tydelig på hvor man vil, samt angir tilstrekkelig med kriterier i sine mål og delmål slik at man i underliggende planer kan utlede prioriteringer og eventuelle begrensninger dersom temaplanene kommer i motstrid med hverandre eller med Trøndelagsplanen.

Prioriteringer er både å fokusere på det man vil forsterke, men også være tydelig på hva man ikke skal legge innsats i, eller også direkte legge innsats i å unngå. Fylkesmannen kan ikke lese en slik tilnærming ut av planen, og ser at her bør vurderes endringer. Vi vil begrunne dette nærmere og komme med noen forslag.

Fylkesmannen stiller seg bak de ni retningsmålene som vi mener angir viktige og riktige ambisjoner for Trøndelag. Skal planen få en samlet oppslutning og et felles eierskap av Trøndelagssamfunnets ulike aktører er det viktig at kunnskapsgrunnlaget for å forme målbildene forstås likt av aktørene. Dette vil ofte betinge en utfordringsbeskrivelse som aktørene kan gi sin tilslutning til, samt en tydelig analyse som fører frem til prioriteringene av de målbildene en ønsker tilslutning til å samarbeide om gjennomføringen av.

Trøndelag er et stort og variert fylke. Det er sterk utvikling rundt byene og langs deler av kysten, mens innlandet har større utfordringer. Det er viktig at planer og virkemidler differensieres slik at utviklingsgrep blir hensiktsmessige i lys av lokale forskjeller. Det er av stor viktighet for fylket at hele Trøndelag har sterke sentra som er fungerende senter for sitt bo- og arbeidsmarked, der sentra er infrastrukturelt knyttet sammen, med sterk samhandling med storbyen Trondheim, og der sentra

rundt omkring i Trøndelag har kapasitet og kompetanse til å fremme utvikling både innenfor lovpålagte tjenester/forvaltning, arbeidsliv og frivillighet. Dette står ikke i motsats til bærekraftige distrikter.

Fylkesmannen vil derfor foreslå at det utarbeides en «Trøndelagsanalyse» som kan beskrive muligheter og utfordringer framover i tid. Med utgangspunkt i et slikt bilde, blir det lettere å se hvor innsats og aktivitet bør settes inn for å oppnå utvikling.

En omforent Trøndelagsanalyse kan også gjøre det lettere å få kommunesektoren, stat og private/frivilligheten til å jobbe fram mot felles mål, prioriteringer og forplikte seg til å legge inn ressurser som forsterker måloppnåelse. Fylkesmannen bidrar gjerne i arbeidet med en slik analyse, og trolig vil også andre sentrale aktører være velvillige til å bidra her. Mye gjøres allerede.

Fylkesmannen tror også som nevnt at det bør utvikles en måte å se hvordan Trøndelagsplanen når sine mål. Dette er spesielt viktig når grepet er å bruke retningsmål. Alt er ikke like viktig hele tiden, og da bør man i oppfølgingsarbeidet til Trøndelagsplanen kunne vurdere framdrift. En slik oversikt må være tilstrekkelig konkret og operasjonaliseres slik at en kan se om mål blir nådd og kan kvitteres ut, eller om innsatsen må endres eller forsterkes.

Fylkesmannen ser at et forhold som kjennetegner de ni retningsmålene er at de alle sammen krever en stor grad av samhandling mellom flere aktører på ulike forvaltningsnivå. Trøndelag må ha som kjennetegn god samhandling på tvers av sektorer og nivåer. Ressurser og aktiviteter må styres i felles omforent retning, både lokalt i kommunene, regionalt og blant statsetatene. Dette er en kultur vi har og som må forsterkes.

Vi skal ikke dra opp alt som ligger i mulighets- og utfordringsbildet for Trøndelag, men ser at hensynet til samfunnssikkerhet og beredskap og klimautfordringene (utslipp av drivhusgasser og virkningene av menneskeskapt klimaendring) må få nok oppmerksomhet. Disse problemstillingene bør derfor løftes særlig frem i alle forvaltningsnivå i fylket.

Innspill til planen

Trøndelagsplanen består av tre innsatsområder med hver sine tre målbilder for Trøndelag i 2030, operasjonalisering av målbildene, og sentrale gjennomgående tema. Vi oppfatter de sentrale gjennomgående temaene som de innsatsfaktorene som skal prioriteres i arbeidet med å realisere målbildene frem mot 2030. Flere av de sentrale gjennomgående temaene går igjen for flere av målbildene, og er også sammenfallende med mange av de fagområdene som er sentrale i Fylkesmannens ansvarsoppgaver. Fylkesmannen har derfor valgt å strukturere sine innspill til Trøndelagsplanen etter de gjennomgående sentrale temaene som vil være en viktig del av grunnlaget for å oppnå målbildene.

Fylkesmannen har innspill knyttet til følgende sentrale gjennomgående tema:

- Folkehelse
- Samfunnssikkerhet
- Digitalisering/automatisering

- Klima
- Det grønne skiftet
- Livskraftige distrikt
- Samisk næringsutvikling og kultur
- Universell utforming
- Integrering og inkludering

Folkehelse

Befolkningens helsetilstand er tett knyttet til livsvilkårene og planen omtaler mange områder som påvirker helsen. Det er positivt at bolyst og livskvalitet er plassert tidlig i planen og der vises det til faktorer som påvirker folkehelsen. Spesielt arbeidet med utjevning av sosiale ulikheter er viktig. Ulikheter i helse er vist å følge sosioøkonomiske gradienter. Det er derfor av stor betydning at alle deler av befolkningen får lik mulighet til utdanning, arbeid og deltagelse på de ulike arenaer og samfunnsområder hvor folk møtes. Det er særlig grunn til å ha fokus på utsatte grupper som kan ha behov for tilrettelegging grunnet sykdom, svekket funksjon eller annen kulturell bakgrunn.

En viktig gruppe er ungdom som faller ut av videregående skole. Her har Fylkeskommunen naturlig nok en sentral rolle som utdanningsansvarlig. Frafall er nevnt i planen, men her kunne ambisjonene vært tydeligere. Også for andre områder kunne retningene og budskapene vært spisset med mer konkrete målbilder – gjerne med tall slik at utviklingen blir målbar. Da vil planen bli mer etterprøvable samt oppleves som mer forpliktende i planperioden.

Frivilligheten løftes frem og er viktig som supplement til det offentlige tjenestetilbudet. I årene fremover vil særlig den demografiske utviklingen med et økende antall eldre kreve omstilling for å sikre bærekraftige tjenester med god kvalitet. Det kan også forventes økende kompleksitet i kravene som stilles til tjenestene, og fortsatt oppgaveoverføring fra spesialisthelsetjenesten til kommunene. Alt dette stiller krav til kompetanse, lederskap, teknologiutvikling og ressurser. Lokale og desentraliserte utdanningstilbud kan øke mulighetene for å rekruttere og beholde helsepersonell i kommunene. En tettere tilknytning mellom innovasjonsmiljøer og utdanningsinstitusjonene kan øke fremdriften innen velferdsteknologi. Fylkeskommunen kan på disse områdene bidra til utvikling som kommer de enkelte kommuner og dermed befolkningen i Trøndelag til gode.

Innsatsområdet kompetanse, verdiskaping og naturressurser har folkehelse med på listen over sentrale gjennomgående tema. Utvikling av eksisterende og nye næringer må skje balansert slik at det ikke svekker mulighetene for friluftsliv, og uten at innbyggerne utsettes for støy, dårlig luftkvalitet eller andre miljøpåvirkninger. Samtidig er trygge arbeidsplasser med sikkerhet for inntekt og mulighet for utvikling viktig for trivsel og helse. Kompetanseutvikling må ikke bare sees opp mot næringslivets behov. Også innen offentlig tjenesteyting, som helse- og omsorgsområdet, vil kvantitet og kvalitet på kompetanse være kritisk viktig for å møte framtidens tjenestekrav.

Innsatsområdet regionale tyngdepunkt og kommunikasjon omhandler i hovedsak temaene arealplanlegging og infrastruktur. Folkehelse er nevnt, men

sammenhengene er i liten grad drøftet. Planen underkommuniserer hvor viktig arealplanlegging er for folkehelsen. Detaljplanleggingen foregår på kommunenivå, men overordnede planverk som Trøndelagsplanen må forventes å sette en retning for ønsket utvikling. Det er av viktige grunner behov for fortetting, men samtidig er det tydelige tegn til at det i pressområdene oppstår risiko for støyeksponering og dårlig luftkvalitet for de som bor der. Tilgangen på sol/lys og grøntarealer kan også komme under press. Det har stor betydning for folkehelsen hvor ulike arealformål plasseres i forhold til hverandre.

Selv om trafiksikkerheten samlet sett har vært i jevn bedring de siste tiårene, er sikring av transportårene for både myke trafikanter og kjøretøy noe som må prioriteres høyt. Innsats for bedre trafiksikkerhet er viktig folkehelsearbeid. Fylkeskommunen som både folkehelseaktør og ansvarlig for viktige deler av veinettet bør ha en særlig rolle. Mens riksveiene i stadig større grad har fått adskilte kjørefelt og møteulykkene har gått ned, har det ikke vært samme positive utvikling for utforkjøringer på fylkesveiene.

Trøndelagsplanen har en ryddig struktur med overordnede tema, underpunkter og prosatekst. Selv om strukturen inviterer til tydelighet, gir ikke planen et tydelig nok bilde av ønsket retning for hva som ønskes oppnådd for folkehelserelevante tema. For innbyggerne i fylket kan det derfor bli krevende å forstå hva som er planens innhold og budskap, og hvilken utvikling Fylkeskommunen ønsker for befolkningens helsetilstand og de faktorer som påvirker denne.

Samfunnssikkerhet

Samfunnssikkerhet og beredskap handler om at samfunnet er mest mulig robust slik at det tåler belastninger som utfordrer menneskers liv og helse, miljøet og viktige økonomiske interesser. Ikke minst er dette viktig sett opp mot klimaendringene og de utfordringer dette gir. Temaet er berørt i ROS Trøndelag 2014 og vil være et sentralt tema i revideringen av dette dokumentet inneværende år. Trøndelag har som andre deler av landet vært berørt av ekstremværsituasjoner i den seneste tiden. Vi har nettopp hatt en ekstrem tørr sommer og ekstremværet Cora i januar 2018 er eksempler på det som forskerne i fremtiden mener vil inntreffe langt hyppigere i fremtiden. Klimatilpassing vil derfor være langt viktigere enn noen gang. Og hvis samfunnets robusthet settes på prøve, handler det om å kunne takle de utfordringer som oppstår ved å ha en tilfredsstillende beredskap. Dette tema kommer frem under flere av målsettingene for 2030 og fylkesmannen ser at samfunnssikkerhet er sentrale gjennomgående tema i flere av overskriftene. Fylkesmannen er også fornøyd med at samfunnssikkerhet er et tema i målsettingen: I 2030 skal god livskvalitet og mangfold kjennetegne Trøndelag. Trygge lokalsamfunn er et kjernebegrep i samfunnssikkerhetsarbeidet og vil derfor være et gjennomgående viktig tema under denne overskriften. Fokuset på Totalforsvaret i den senere tid er også et vesentlig element i samfunnssikkerhetsarbeidet og vi tror at noe fokus på Trøndelags viktige strategiske beliggenhet av forsvaret av Norge, bør være et element i planleggingen av et trygt Trøndelag i fremtiden.

Digitalisering/automatisering

Digitalisering og automatisering er gjennomgående og viktige tema i Trøndelagsplanen. Digitalisering er langt mer enn teknologi, og det felles arbeidet som er gjort i fylket gjennom Digitaliseringsutvalg for Trøndelag (DiguT) og

utviklingen av en felles «Samhandlingsstrategi for digitalisering i Trøndelag», er helt nødvendig for å lykkes i en felles koordinert samhandling for digitalisering av kommunene og offentlig sektor for øvrig i regionen. Stikkord her er omstilling, digitalisering og innovasjon.

Det utvikles stadig nye nasjonale fellesløsninger i offentlig sektor, samtidig som det foregår utviklingsarbeid i høyt tempo på regionale og lokale arenaer. Behovet for en felles kompetanseheving og felles satsing på løsninger er stort og nødvendig for å lykkes i hele fylket med store forskjeller hos kommunene i hvor langt en er kommet i utviklingsarbeidet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet ønsker å forsterke samarbeidet mellom staten og kommunene om digitalisering, og går inn med midler til finansieringsordning for kommunale IKT-prosjekter (DigiFin). Fylkesmannen ønsker også å bidra inn i dette arbeidet, og vi er sikker på at samarbeidet i DiguT vil være avgjørende for gjennomføringen av felles digitale satsinger i fylket.

Klima

Om bærekraft

Planen bruker «bærekraftig produksjon, bærekraftig areal – og transportstruktur m.m. uten å definere bærekraftsbegrepet nærmere. Vi vil utfordre Trøndelag fylkeskommune til å gjøre en bærekraftanalyse for Trøndelagsamfunnet.

Jord- og skogbruk har stor innvirkning både på klimagassutslipp og binding av karbon og er avhengig av å lykkes med god klimatilpasning. Vi er avhengig av å utvikle økt bærekraft i hele verdikjeden fra primærproduksjon til foredling og distribusjon til sluttbruker.

Klimautfordringene i landbruket er komplekse. Når det gjelder skogbruk, så er bærekraftig skogforvaltning og klimainnsats nært knyttet sammen. Skogbruk og klima handler om å utnytte skogen til substitusjon av fossilt baserte produkter, og samtidig legge til rette for god foryngelse og skogskjøtsel som videreutvikler skogressursene for framtida. Klimaregnskapet påvirkes sterkt av jordbrukets aktiviteter både med samlet utslipp på en side og utslippsreduksjonene på andre siden i form av bedre driftsopplegg, agronomi og potensialet i karbonbinding i jord som er størst i våre store engarealer. Det er foreløpig få virkemidler som er innrettet med hovedformål å redusere jordbrukets utslipp av klimagasser. Det arbeides imidlertid med utvikling av kunnskapsgrunnlaget, som blant annet omfatter biokull, karbonfangst og klimaregnskap for hvert enkelt bruk.

I et fylke med stor naturbasert råvareproduksjon er det utfordrende å skreddersy transportløsninger som er velfungerende og samtidig klimanøytrale. Det er åpnet for 60 tonns totalvekt på tømmervogntog for å styrke konkurranseevnen til skogindustrien og redusere klimabelastningen ved transport. For å ta ut de positive effektene dette kan skape er det behov for betydelige investeringer i broer som i dag ikke tåler denne belastningen.

Kommentarer knyttet til noen retningsmål og tilhørende formuleringer

Mål: I 2030 skal god livskvalitet og mangfold kjennetegne Trøndelag

Kulepunkt 1: vi ber om at trygge lokalsamfunn også formuleres som robuste lokalsamfunn i forhold til de klimaendringene vi er inne i. Med dette mener vi at fylkeskommunen, kommune og ulike statlige myndigheter arbeider sammen for at vi utvikler klimarelaterte ROS-analyser, lager planer og gjennomfører tiltak for å gjøre lokalsamfunnene mindre sårbare for klimaendringene. God klimatilpasning gjennom planer og tiltak vil ofte gi lavere skadekostnader ved fremtidige klimarelaterte hendelser.

Kulepunkt 5: ut fra vår kommentar til kulepunkt 1 bør dette punktet ta inn offentlige innkjøp og tjenester. Innenfor klimatilpasning kan offentlige innkjøp være innovative og bidra til grønn omstilling og etablering av nye jobber.

Mål: I 2030 er trøndersk næringsliv basert på miljøvennlig næringsutvikling og teknologi

Begrepet miljøvennlig bør etter vår vurdering defineres nærmere. Et minimumskrav kan være at nærings- og samfunnsutviklingen i Trøndelag ikke bidrar til å øke utfordringene i forhold til klodens grenser for menneskelig påvirkning. I Trøndelag bør vi legge til grunn en politikk og praksis som bidrar til å redusere klimaendringene effektivt både på kort og lang sikt, samt å stoppe tapet av biologisk mangfold, dvs. styrke livsgrunnet for trua og sårbare arter og økosystemer.

Det grønne skiftet

NHOs økonomipanel anslår at Norge innen 2050 vil tredoble omsetningen innenfor bioøkonomien. De fleste av arbeidsplassene som skal bidra til dette er ennå ikke skapt. Tiltak som skaper nysgjerrighet og stimulerer kreativitet hos ungdom og i arbeidslivet er av stor betydning. Trøndelagsplanen legger vekt på dette og understreker viktigheten av å skape dynamikk og samspill mellom utdanningssystemet og næringslivet.

Trøndelagsplanen er ambisiøs med utgangspunkt i mulighetsrommet innenfor bioøkonomien. Naturressursene utgjør det aller viktigste fortrinnet, samtidig som regionen har kompetansemessige fortrinn gjennom nærhet til FoU. De grønne næringene blir sentrale i denne sammenheng. Det er derfor vesentlig at jordvernet blir en viktig del av regional plan for arealbruk i Trøndelag og at sammenhengen med den nasjonale jordvernpolitikken tydeliggjøres.

Bærekraftig produksjon av mat og bioråstoffer.

Menneskelig aktivitet vil påvirke våre omgivelser både lokalt og globalt. En stor del av vår matproduksjon er basert på forråstoffer produsert i andre land, også i land der denne produksjonen reduserer det biologiske mangfoldet, utarmer dyrkajorda, forbraker ferskvann og medfører negative påvirkninger på klima for eksempel gjennom hogst av regnskog for produksjon av soyabønner til en økende produksjon av oppdrettslaks eller produksjon av palmeolje til biodrivstoff.

Et skifte der vi i økende grad produserer forråvarer lokalt og på en måte som bruker naturgrunnet uten å forringe dette for fremtidig produksjon, er et positivt mål både lokalt og globalt.

Også matproduksjonen i Trøndelag har en tilførsel til miljøet av nitrogen og fosfor som bidrar til at det globale jordsystemets grenser for menneskeskapt påvirkning er

overskredet. Også lokale vassdrag og våtmarker har betydelige skader som følge av utlekking av fosfor og nitrogen.

Det bør legges en offensiv strategi for å styrke kunnskapsgrunnlaget både terrestrisk og marint om naturverdier og sårbare arter samt belastningen og tilstanden til disse i Trøndelag. Et styrket kunnskapsgrunnlag vil øke kvaliteten på forvaltningen og utvikling i bruk av naturressursene våre for en varig produksjon av mat og bioråstoffer, men også styrke kunnskapsgrunnlaget der uttak av mineralressurser er aktuelt.

Balansert utbyggings- og bosetningsmønster

Det nye Trøndelag står foran store utfordringer mht. fremtidig arealbruk. Dette gjelder bl.a. prinsipper for arealdisponeringer, hovedtrekk i transportsystemet og valg av utbyggingsmønster. Det er behov for en bevisst og målrettet styring av arealbruken, blant annet for å sikre et utbyggings- og bosettingsmønster som understøtter nasjonal miljø- og klimapolitikk.

Store deler av Trøndelags befolkning bor i Trondheimsområdet. Tall fra SSB viser at det også er her den største befolkningsveksten vil skje i årene som kommer. Fylkesmannen har i tidligere innspill til planprosessen pekt på behovet for at man er seg bevisst på hvilken rolle en ser for seg at Trondheim skal spille i regionen. Vi synes derfor det er bra at Trondheims posisjon og betydning er trukket frem i høringsutkastet. Vi mener at det knytter seg store muligheter til den veksten som skjer i Trondheimsområdet. Gjennom et bevisst og målrettet samarbeid mellom fylkeskommune, kommune og stat (jf. bymiljøavtale/byvekstavtale) vil en bl.a. kunne oppnå positive virkninger igjennom innovasjon, store infrastrukturinvesteringer og miljøgevinster som ikke bare gavner Trondheimsområdet, men som har ringvirkninger for hele Trøndelag.

Gjennom arbeidet med byutredningen for Trondheim fremkom betydningen av arealplanlegging som virkemiddel for å nå overordnede klimamål. En arealbruk som understøtter investeringer i infrastruktur som vei og bane, og bygger opp under eksisterende knutepunkter og senterstruktur, vil legge til rette for at flere velger bort bilen og prioriterer miljøvennlige transportmiddel som tog, buss, sykkel og gange. Dette er en ønsket utvikling og et tema som bør være tydelig i planen.

Fylkesmannen har kommentert bruken av begrepet «balansert» i vår høringsuttalelse til planprogrammet for fylkesplanen. I lys av ovennevnte mener vi at en bør vurdere å definere eller nyansere dette begrepet slik at det fremgår tydelige hvilke utviklingstrekk en ser for seg å prioritere mht. utbyggings- og bosettingsmønster i 2030. Det er viktig at man ser utbyggingsmønsteret i regionen i sammenheng med kapasitet i transportsystemet. Investeringer i bedret transporttilbud må forutsettes fulgt opp av en arealbruk som understøtter dette.

Livskraftige distrikt

Levende lokalsamfunn som innbyr til opplevelser og aktivitet er viktig for Trøndelag. Aktiv landbruksdrift bidrar til dette og gir et flott kulturlandskap. Seterdrift og beiting i utmark bidrar til at landskapet er tilgjengelig og at veg og stinett holdes i hevd og blir tilgjengelig for allmenheten. Landbruket kan i tillegg tilby et mangfold av tjenester knyttet til blant annet mat, omsorg og opplevelser.

På landbruksområdet har vi en lang og god tradisjon for samhandling som må føres videre og forsterkes i et nytt Trøndelag. Tenkeloft Trøndersk landbruk og Landbruksmelding for Trøndelag har lagt grunnlaget for større felles satsinger, Skognæringa i Trøndelag og Arenaprojektet, Kompetanseløft trøndersk landbruk, Landbruk21Trøndelag og Grønn forskning i Midt- Norge er gode eksempler. Det er god kobling mellom statlige virkemiddelaktører, fylkeskommunen, kommunene og næringa. Dette er et varemerke for Trøndelag som vi må ta vare på. Det er vesentlig å videreføre og videreutvikle denne arbeidsformen til beste for næringa og fylket. Vi har mange satsinger på gang som krever god oppfølging for å lykkes. Flere er nærmere beskrevet i Strategi for innovasjon og verdiskaping.

Som det også pekes på i dokumentet er kommunenes samarbeidsstrukturer i endring, og det blir enda viktigere å tenke ut over egen kommune. Trøndelag har et svært godt utgangspunkt. Innenfor skogbruket er det blant annet etablert nettverksamarbeid om skogpådriverordning som omfatter alle kommuner i Trøndelag.

Et fortsatt sterkt og livskraftig landbruk betyr mye for fylket vårt som i stor grad er netto eksportør av mat. Mattrygghet, dyrevelferd og miljøhensyn er viktige stikkord i den sammenheng. Fortsatt sterkt importvern og nasjonal landbrukspolitikk har stor betydning for Trøndelag, og samhandling regionalt og nasjonalt er avgjørende. De store ambisjonene som legges for dagen på dette området må gjennomføres i et nært samspill med kommunene som utviklingsaktører og tilretteleggere.

Samisk næringsutvikling og kultur

Fylkesmannen synes det er positivt at samisk kultur og næringsutvikling er vektlagt som et sentralt gjennomgående tema for flere av Trøndelagsplanens prioriterte retningsmål. Samisk tilstedeværelse er viktig å synliggjøre også på et regionalt nivå.

Til retningsmålet I 2030 er kunst og kultur en viktig drivkraft for samfunnsutvikling i Trøndelag, vil vi påpeke at utviklingen av samisk språk og kultur er viktig for Trøndelag, ikke bare for det samiske samfunnet (jfr. avsnitt 3). Trøndelag utgjør den største delen av det sørsamiske området og har et spesielt ansvar for å bevare og fremme sørsamisk språk og kultur. Sørsamene er et lite folk og sørsamisk er et lite språk som eksisterer uavhengig av landegrensener og samisk språk. Det må være mulig å leve som ett folk over landegrensene.

For å sikre samiske barns rettigheter i barnehager og skoler må faglig kompetanse og forståelse for samisk språk og kultur i kommuner, skoler og barnehager sikres. Blant annet ved å utdanne flere sørsamiske lærere og ved å støtte opp om det sørsamiske museum og kultursenteret, Saemien Sijte på Snåsa, som formidler kunnskap om sørsamisk kultur og historie.

Trøndelags tre sørsamiske forvaltningskommuner, Snåsa, Røyrvik og Røros, skal ivareta, legge til rette for og utvikle sørsamisk språk, kultur og samfunnsliv. At også Trøndelag fylkeskommune er en del av det sørsamiske forvaltningsområdet synliggjøres ikke i planen.

Planen har et prioritert retningsmål I 2030 har Trøndelag bærekraftig produksjon av mat og bioråstoff som videre betyr at produksjonen av ren og trygg mat er i god

vekst. For å opprettholde og øke produksjonen i reindrifta må det legges til rette for forutsigbare rammevilkår. Regionalt betyr det forutsigbarhet i tilgangen på beiteområder.

Videre er planens ambisjon om en bærekraftig areal- og transportstruktur, hvor areal- og transportplanlegging samordnes på tvers av kommunegrensene viktig. Dette er et prioritert retningsmål/område fylkesmannen ønsker å bidra til, spesielt gjennom Regional plan for arealbruk som er i startfasen.

Fylkesmannen har ansvaret for å forvalte reindriften, den viktigste sørsamiske næringen. I tillegg er det en forventning fra nasjonale myndigheter om at vi skal veilede bl.a. kommunene om internasjonale avtaler og folkerettslige perspektiv som skal ligge til grunn for en bærekraftig forvaltning av det sørsamiske samfunnet. Således har både fylkesmannen, fylkeskommunen og primærkommunene, sammen med bl.a. Sametinget, viktige forvaltningsoppgaver knyttet til det sørsamiske samfunnet. Trøndelagsplanen bør etter vår vurdering gi et mer konkret retningsmål for utviklingen av det sørsamiske samfunnet som helhet og samtidig legge opp til større samarbeid mellom de ulike forvaltningsaktørene.

Reindriften og tilknyttede næringer/aktiviteter er grunnleggende for utviklingen av både språk og kultur i det sørsamiske samfunnet. Uten en levedyktig reindrift i regionen, vil det være svært vanskelig å nå retningsmålet som er nedfelt i høringsforslaget om «Utvikling av samisk språk og kultur»

Det vil alltid være kamp om arealene i Trøndelag. Trøndelagsplanen peker på flere potensielle «vekstområder», bl.a. energiproduksjon og mineralnæring. Disse næringene vil kunne være sterke arealkonkurrenter for reindriftnæringen. Fra vår side ser vi også behov for et større regionalt fokus på hvordan vekst og lokalisering av både større og små hytteområder, påvirker arealgrunnlaget for reindriften. Reindriftskompetansen i kommunene må også bli bedre, og dette bør innbefattes i Trøndelagsplanens målsetting.

Som et minstemål foreslår fylkesmannen konkret at det føyes til et nytt kulepunkt, med tilhørende opplysende tekst, under retningsmålet «Bærekraftig areal- og transportstruktur»:

- Vår arealbruk ivaretar naturgrunnlaget for den sørsamiske reindriften

Universell utforming

Universell utforming skal gjøre samfunnet tilrettelagt og tilgjengelig for alle, uansett livsfase eller fysiske forutsetninger. Universell utforming bidrar også til et mer eldrevennlig samfunn, hvor den enkelte i større grad kan være selvhjulpen. Hvordan universell utforming er ivaretatt bør framgå av dokumentene i enhver planprosess. Ofte anses universell utforming å være et byggesakstema, men det er like viktig i den overordnede samfunnsplanleggingen.

Universell utforming er nevnt som sentralt gjennomgående tema, men planen bør tydeligere vise at det er en målsetning å sikre like muligheter for alle. Planen bør også peke ut retningen for hvordan dette skal oppnås.

Integrering og inkludering

Trøndelagsplanen viser til at arbeid og utdanning er nøkkelfaktorer for den enkeltes livskvalitet. Arbeidsledigheten er forholdsvis lav i Norge og viser positiv utvikling de senere årene. Andelen jobber der det stilles mindre krav til formell utdanning er nedadgående. Relativt stabilt høyt frafall fra videregående opplæring, særlig i yrkesfag, gjør at mange mangler grunnkompetanse som trengs for å komme inn i arbeidslivet. Dette ser vi gir utslag i en større og til dels økende gruppe unge på stønadsordninger i NAV, med en dobling av uføre de siste 10 år. En annen gruppe som ofte står utenfor arbeidslivet er unge med sammensatte problemer, som sosiale problemer og/eller rus/psykiske lidelser.

Fylkesmannen anser det som viktig at Trøndelagsplanen også har et strategisk fokus på disse gruppene som står i fare for å bli stående varig utenfor arbeidslivet. Dette vil være krevende både for den enkelte og for samfunnet som sådan.

Videre omtaler Trøndelagsplanen viktige faktorer som felleskap og sosialt samvær som et godt nærmiljø kan legge til rette for. Fylkesmannen vurderer det som viktig at planen også her inkluderer sosialt utsatte grupper, som for eksempel vanskeligstilte barnefamilier. Et inkluderende bo- og nærmiljø kan blant annet legge gode rammer for å fremme et godt oppvekstmiljø for barn og unge i vanskeligstilte barnefamilier.

Fylkesmannen savner et mer tydelig fokus for å bidra til økt deltagelse og inkludering av utsatte barn og unge i fritid, kultur og idrett. I følge Folkehelseprofilen (2018) for Trøndelag er andelen barn (0-17år) som bor i husholdninger med lav inntekt (under 60 % av nasjonal median), på 9,9 %. På landsbasis er andelen 12 %. Barnefamilier med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i lavinntektsstatistikken.

Det er viktig, som planen beskriver, å ta vare på barns lærelyst, nysgjerrighet og kreativitet. I tillegg foreslår Fylkesmannen følgende formulering i planen: Alle barn og unge skal oppleve å mestre sitt eget liv, være inkludert og medvirke slik at færre faller utenfor ved at flere gjennomfører videregående opplæring og kommer i arbeid.

Videre foreslår Fylkesmannen at det i planen løftes frem betydningen av et godt læringsmiljø, som forebygging for å sikre gjennomføring og for økt inkludering og mestring i skole og fritid.

Når det gjelder Integrering/inkludering så må planen bli tydeligere. Norge er og vil bli endret av flyktningsituasjonen, og Trøndelag er en del av dette.

Fylkesmannen har kommentert dette i vår høringsuttalelse til planprogrammet for Fylkesplanen. I lys av overnevnte mener vi at det vil kreve nye måter å tenke og arbeide på fra alle involverte parter, for å møte utfordringene vi nå står overfor når det bla gjelder å bosette, integrere og inkludere flyktingene som nå har kommet til landet og regionen.

Det er viktig for barn og unge med asylsøker/innvandrere bakgrunn å ha en så normal hverdag som mulig ved å delta i barnehage, skole og aktivitetstilbud på fritiden.

Tiltak for samordning av tilgjengelige ressurser for å skaffe bolig, opplæring og arbeid må prioriteres. Samarbeid mellom aktører innen offentlig sektor og mellom offentlig sektor og privat sektor blir av stor betydning om vi skal lykkes i større grad enn før.

Oppsummering

Fylkesmannen vil gi vår støtte til strukturen og planens innsatsområder, og stiller seg bak de ni retningsmålene som vi mener angir viktige og riktige ambisjoner for Trøndelag. For å gi kraft og retning for planen, foreslår vi at det lages en Trøndelagsanalyse som kan samle ulike aktører rundt mål, samhandling om virkemidler/tiltak og arenaer. Videre anbefaler vi et opplegg for å måle hvordan oppfølgingen av Trøndelagsplanen går, også for å kunne prioritere tydeligere innsats og aktivitet.

Når det gjelder de sentrale gjennomgående temaene, foreslår vi:

- Det bør gis en tydeligere retning for hva som ønskes oppnådd for folkehelserelevante tema.
- Når det gjelder universell utforming bør det vises tydeligere at det er en målsetting å sikre like muligheter for alle.
- Begrepet «bærekraft» kan med fordel defineres tydelig, og vi vil utfordre Trøndelag fylkeskommune til å gjøre en bærekraftanalyse for Trøndelagsamfunnet.
- «Trygge lokalsamfunn» bør også formuleres som robuste lokalsamfunn i forhold til de klimaendringene vi er inne i.
- Med tanke på klimatilpasning bør offentlige innkjøp være innovative og bidra til grønn omstilling og etablering av nye jobber.
- Begrepet miljøvennlig bør defineres nærmere. Et minimumskrav er at nærings- og samfunnsutviklingen i Trøndelag ikke bidrar til å øke utfordringene. I Trøndelag bør vi legge til grunn en politikk og praksis som bidrar til å redusere klimaendringene effektivt, samt å stoppe tapet av biologisk mangfold.
- Det bør etableres et mer konkret retningsmål for utviklingen av det sørsamiske samfunnet som helhet og samtidig legge opp til større samarbeid mellom de ulike forvaltningsaktørene.
- Fylkesmannen foreslår et nytt kulepunkt, med tilhørende opplysende tekst, under retningsmålet «Bærekraftig areal- og transportstruktur» dette er:
 - Vår arealbruk ivaretar naturgrunlaget for den sørsamiske reindriften
- Strategisk fokus på grupper som står i fare for å bli stående varig utenfor arbeidslivet bør prioriteres.
- Det bør være et tydelig fokus på å bidra til økt deltagelse og inkludering av utsatte barn og unge i fritid, kultur og idrett.
- Fylkesmannen foreslår følgende formulering i planen: Alle barn og unge skal oppleve å mestre sitt eget liv, være inkludert og medvirke slik at færre faller utenfor ved at flere gjennomfører videregående opplæring og kommer i arbeid.

- Når det gjelder Integrering/inkludering så må en bli tydeligere. Norge er og vil bli endret av flyktnings situasjonen, og Trøndelag er en del av dette.

Med hilsen

Frank Jenssen
fylkesmann

Alf-Petter Tenfjord
seksjonsleder
Kommunal- og justisavdelingen

Dokumentet er elektronisk godkjent og har derfor ingen underskrift

Saksbehandlere:

Kommunal og justis: Thomas Møller – 74 16 81 26

Klima og miljø: Anne Sundet Tangen – 74 16 80 50

Landbruk: Magnhild Melandsø – 73 19 92 66

Samfunnsikkerhet: Dag Otto Skar – 73 19 91 68

Oppvekst og velferd: Margareth Halle – 74 16 83 79

Helse og omsorg: Frode Engtrø – 73 19 93 18

Reindrift: Svein Bjørk – 74 13 80 57